

قانون حاکم روش های حل اختلاف بر قراردادهای بین المللی نفتی

تالیف
فاطمه عبدی

انتشارات قانون یار

۱۳۹۶

سرشناسه	: عبدی، فاطمه، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: قانون حاکم روش های حل اختلاف بر قراردادهای بین المللی نفتی/تالیف فاطمه عبدی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۴ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۹۶-۲۴-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۴۱.
موضوع	: قراردادهای نفت و گاز
موضوع	: Oil and gas leases
موضوع	: قراردادهای نفت و گاز -- ایران
موضوع	: Oil and gas leases -- Iran
موضوع	: نفت -- قوانین و مقررات
موضوع	: Petroleum law and legislation
موضوع	: نفت -- صنعت و تجارت -- قراردادها
موضوع	: Petroleum industry and trade -- Contracts
موضوع	: تعهدات بین المللی
موضوع	: International obligations
موضوع	: قراردادها (حقوق بین الملل)
موضوع	: Contracts (International law)
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ع ۲/۳۱۵/ک
رده بندی دیویی	: ۰۷۲۲/۳۴۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۰۸۶۱۹

انتشارات قانون یار

قانون حاکم روش های حل اختلاف بر قراردادهای بین المللی نفتی

تألیف: فاطمه عبدی

ناشر: قانون یار

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

شابک: 978-600-8796-24-4

مرکز پخش: تهران. میدان انقلاب. کارگر جنوبی. خ. روانمهر. پ ۱۵۲

۰۲۱۶۶۹۷۹۵۲۶

۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
۹.....	فصل اول
۹.....	کلیات
۳۱.....	فصل دوم
۳۱.....	ویژگی‌های قراردادهای بین‌المللی نفتی ایران
۹۷.....	فصل سوم
۹۷.....	قانون حاکم و روش‌های حل اختلافات در قراردادهای بین‌المللی نفتی
۱۴۱.....	منابع و مآخذ

به نام خالق بی همتا

این کتاب را تقدیم میکنم به پدر و مادر بزرگوارم که همواره والاترین و شایسته ترین نقش هدایت و راهنمایی را در زندگی من دارند. همرهانی بی بدیل و دلسوز که بهترین شیوه فکر کردن و ایستادگی را به من آموختند.

مقدمه

امروزه صنعت نفت جهان در بخش بالادستی با چالش های متعددی از جمله نیاز به افزایش تولید نفت، دسترسی به ذخایر جدید نفتی، مدیریت سیرنزولی ذخایر میادین قدیمی، حفظ و ارتقای دانش فنی با توجه به موج بازنشستگی نیروی انسانی با تجربه در مناطق عملیاتی، رو به روست. در این میان امکان بهره برداری حداکثری از امکانات موجود، تشویق، جلب و حمایت از سرمایه گذاری خارجی در فعالیت های بالادستی نفت و گاز به ویژه در میادین مشترک و پروژه های اکتشافی، از اهداف ویژه دولت در حوزه نفت و گاز به شمار می رود. لذا جهت حفظ و صیانت هر چه بیشتر از مخازن نفت و گاز کشور و افزایش ضریب باز یافت، انتقال و به کارگیری فن آوری های جدید در مدیریت و بهره برداری بهینه از میادین نفت و گاز، انعقاد قراردادهایی که طی آن تعادل مناسبی میان منافع مذکور برقرار سازد، حائز اهمیت است. در قراردادهای بین المللی نفتی، نوسانات زیادی در ماهیت شروط عمومی قراردادها مشاهده می شود و شرکت های برگزار کننده مناقصات، چهار چوب مستقل و متفاوتی برای برخی از این شروط در نظر می گیرند. از این رو ضروری است با بررسی علمی هر یک از این قراردادها در کنار درک جامع و صحیح از سیاست های کلان اقتصادی کشور به ویژه در صنعت نفت و همچنین مقتضیات و ضرورت های اقتصاد جهانی، حرکت نمود. بی شک با تبیین شروط عمومی قراردادها و شفاف سازی آنها، سرمایه گذاران و شرکت های خارجی، سریع تر می توانند در زمینه همکاری با پروژه های نفتی مهم، تصمیم گیری کنند و مراحل مذاکرات قراردادی که در عمل بسیار طولانی می شوند را به کمترین زمان ممکن کاهش داده و در مجموع، بستر حقوقی مناسب تری را در این حوزه مهم اقتصادی فراهم آورند. بنابراین، قرارداد مطلوب، قراردادی است که به آسانی اجرا شود و این امر هنگامی حاصل می شود که قرارداد به شیوه ای متوازن و متعادل، حقوق و منافع طرفین را تا مین وریسک های آنها را توزیع کرده باشد. به دلیل اهمیت نفت که یک منبع حیاتی است قراردادهای منعقد شده نفتی نیز از اهمیت خاصی برخوردار است، اینکه اکثر قرارداد های نفتی جنبه بین المللی دارد لذا این قراردادها بویژه با

توجه به تحولات سیاسی و اقتصادی در جهان درخور تغییرات و دگرگونی‌هایی بوده است که هر کدام از جنبه‌های خاصی حائز اهمیت و مطالعه می‌باشد، از بررسی ابتدایی ترین قرار داد های نفتی که تحت عنوان “امتیاز **Concession**” با دولتهای صاحب نفت به امضاء می رسیده تا قرار دادهای متداول امروزی می‌تواند زوایای مختلف این قرار دادها را مشخص نماید.

فصل اول

کلیات

بخش اول: بررسی مفاهیم

کلمه "نفت" در زبانهای متداول امروز دارای بار معنایی ویژه خود می‌باشد در زبانهای فرانسه و انگلیسی نفت را پترول *Petrol* و پترولیوم *Petroleum* می‌خوانند که از پیوستگی دو کلمه با ریشه "Petros" بمعنی سنگ و "Oleum" بمعنی روغن، واژه ترکیبی (روغن سنگ) بدست می‌آید. نفت منشاء آلی فسیلی دارد و از دو ماده کربن و هیدروژن تشکیل می‌گردد، دلیل اطلاق «مواد هیدروکربوری» به مواد نفتی نیز همین ترکیب کربن و هیدروژن است. مایع نفت به عقیده بعضی از دانشمندان در اثر قرار گرفتن بقایای حیوانات و نباتات ذره‌بینی بنام «پلانکتون» در لایه‌های رسوبی زمین و انجام فعل و انفعالات شیمیایی تحت فشار زیاد و حرارت بوجود می‌آید این لایه‌ها که نفت در آنها جمع می‌شود، در طبقات سنگهای آهکی متخلخل و سنگهای ماسه‌ای قرار دارند، که در اصطلاح آنها را لایه نفت‌زا یا «مادر سنگ» می‌نامند. بنابراین نظر زبان‌شناسان کلمه "نفت" ریشه در زبان اوستایی دارد چراکه در این زبان کلمه *Nepta* بمعنی روغن معدنی است، از آنجا که دستور زبان عربی فاقد چهار حروف الفبایی «پ» «چ» «گ» «ژ» می‌باشد کلمه "نپتا" بعداً که به ادبیات عرب منتقل گردید، توسط

عرب زبانان بصورت «نفت» مورد استعمال قرار گرفته است.^۱ هرودت تاریخ‌نویس مشهور یونانی سابقه آشنایی و زمان استفاده انسان از نفت را بیش از چهار هزار سال پیش از میلاد مسیح یعنی شش هزار سال قبل ذکر کرده است، «تقریباً همه مورخین قدیمی از جمله «پلوتارک»، «استرابو»، «پلینی» و دیگران از نفت نام برده و هر یک شرحی از کاربرد آنرا ذکر نموده‌اند، ایرانیان و رومیان باستان برای پرتاب گلوله‌های آتشین در جنگها با استعمال نفت آشنایی داشته تا آنجا که قیر اندود کردن نوک پیکانها و سپس روشن کردن آن و شلیک به سوی چادرهای استقرار دشمن روش متداول بوده است.^۲

با توجه به امپراطوری قدیم این سرزمین که تقریباً تمام مناطق نفت‌خیز قفقاز و بین‌النهرین در خاورمیانه امروزی را در بر می‌گرفته تعجبی ندارد که قبل از پذیرش اسلام، زرتشتیان ایران بعضاً با گاز طبیعی که از زمین بیرون می‌آمده سوخت آتشکده‌های خود را تامین می‌نموده‌اند، «مصریان از هزاران سال قبل برای مومیایی کردن اجساد مرده گان خود و عایق کاری کشتیها با مواد نفتی و قیر آشنایی داشته‌اند و از نظر طبی نیز رومیان و یونانی‌ها در ساختن مرهم برای معالجه زخم‌ها و امراض جلدی و عفونی چون وبا، سل و روماتیسم از آن بهره‌گیری می‌نموده‌اند، برای نمونه می‌توان به طبیعی دان رومی «پلین لانسین *Plinelandian*» و پزشک یونانی «دیوسکراید *Dioscride*» و امپراطور روم «کالین *Callien*» اشاره نمود.^۳ شاردن جهانگرد فرانسوی در سفرنامه خود می‌نویسد که در مازندران شاهد استفاده ایرانیان از نفت سیاه و سفید برای معالجه سرماخوردگی، زخم سر (کچلی) و مارگزیدگی و بویژه درمان شکستگی‌های استخوان بوده است و همه اینها به برکت وجود چشمه‌های فراوان خدادادی «طلای سیاه» می‌باشد که به وفور در طبیعت این سرزمینها بودیعه نهاده است. لیکن در کنار این چشمه طبیعی ارزشمند ما مسئولیت بهره‌برداری بهینه از این ماده حیاتی غیرقابل برگشت، توسعه منابع تولید و تبدیل آن به محصولات مفیدتر با بکارگیری دانش امروز و رسیدن به فن‌آوریهای

^۱ ذوقی، ایرج، «مسائل سیاسی اقتصادی نفت ایران»، چاپ پنجم، انتشارات پازنگ، تهران، ۱۳۷۸، ص ۱۱

^۲ همان منبع، ص ۱۲

^۳ - همان منبع ص ۱۳

پیشرفته تا تحویل آن به نسلهای آینده در جهت رشد و شکوفایی استعداد فرزندان فردا را به عهده داریم.

مبحث اول) روند تاریخی نفت

اهمیت حیاتی که نفت در عصر صنعتی امروز دنیا پیدا کرده برهیچکس پوشیده نیست و تعداد محصولاتی که امروزه از نفت و گاز، بخصوص در صنعت پتروشیمی تهیه و مشتق می‌گردد ارزش این ماده حیاتی را بمثابه خون در جسم آدمی نشان می‌دهد کفایت برای یک روز تولید نفت قطع گردد تا معلوم شود حیات بشر در آستانه هزاره سوم میلادی چگونه به محصولات آن وابسته است.

“در زمینه انرژی از دیرباز انسان چوب و کودهای حیوانی (بیومس *Biomass*) را به عنوان منبع مطمئن حرارتی انتخاب کرد و تا هزاران سال یعنی تا عصر صنعت به آن وفادار ماند و در جوار آن از انرژی‌های طبیعی دیگر مانند آب و خورشید و نیروی عضلانی خود و دیگر جانوران بهره می‌برد.”^۴ بطوریکه یک کیلوگرم چوب خشک معمولی حرارتی معادل ۱۲۰۰۰ کیلوژول یا به بیان دیگر ۳۰۰۰ کیلو کالری حرارت ایجاد می‌کند اما “امروزه چوب دیگر منبع انرژی رسمی بشمار نمی‌آید و براساس تحقیقات و مطالعات “دفتر آمار بین‌المللی انرژی” سوخت چوب که در سال ۱۹۵۶ ده درصد کل انرژی حرارتی دنیا را تشکیل می‌داد براساس آمار رسمی سال ۱۹۷۳ به ۳ درصد تنزل پیدا کرده است.”^۵

با شروع قرن هفدهم میلادی در اروپا استفاده از زغال‌سنگ متداول شد و انقلابات بزرگ صنعتی در طول قرون هیجدهم و نوزدهم هم مدیون آن منبع بوده است به این دلیل قرن نوزدهم را «عصر زغال‌سنگ» نامیده‌اند، این پدیده جدید در عصر صنعت جانشین چوب شد زیرا تراکم بیشتر انرژی در زغال‌سنگ بازتاب بیشتر حرارتی آنرا باعث گردید، “بطوریکه یک کیلوژغال‌سنگ حرارتی، معادل ۶۰۰۰ کیلو کالری حرارت را ایجاد می‌نموده است. اما وقتی

^۴ همان منبع، ص ۱۴

^۵ همان منبع، ص ۱۴

نفت بعنوان منبع انرژی مورد استفاده قرار گرفت در مقام مقایسه با زغال‌سنگ و چوب استفاده این دو را بشدت کاهش داد زیرا یک لیتر نفت، حرارتی معادل ده هزار کیلوکالری تولید می‌کند مضافاً به اینکه سوخت نفت ضایعاتی ایجاد نکرده و آلودگیهایش بسیار کمتر از چوب و زغال‌سنگ می‌باشد.^۶

مصرف نفت در عصر زغال‌سنگ و پیش از آن محدود به مصارف جزئی و ناحیه‌ای می‌شد و استخراج نفت به روش فعلی یعنی به طریق حفر چاه در نیمه دوم عصر زغال‌سنگ آغاز گردید. پس از آنکه در نیمه دوم قرن نوزدهم اولین عملیات حفاری برای پیدا کردن و استخراج نفت آغاز شد در محلی بنام "تیتوسویل Titusville" در ایالت پنسیلوانیای ایالات متحده آمریکا در روز ۲۷ اوت ۱۸۵۹ به نتیجه مطلوب رسید و با تماس اولین نوک مته حفاری "کلنل درک Dreck" که در عمق ۶۹ فوت (۲۳ متری) به مخزن برخورد کرد "بطریقه حفاری" اولین فوران نفت از دل زمین آغاز شد.

به این ترتیب از همان زمان صنعت جدیدی بنام "صنعت نفت" پا به عرصه وجود گذاشت، تب نفت بالا گرفت و هجوم عمومی برای کشف نفت شروع شد. دکل‌های حفاری برافراشته شد و فقط در سال ۱۸۶۰ میلادی یعنی یکسال پس از فوران اولین چاه نفت جهان حدود ۸۰ حلقه چاه حفر شد که اکثر آنها فاقد نفت بودند. "حفر هر حلقه چاه" بین ۵ تا ۱۰ هزار دلار هزینه داشت و در همان سال هزینه استخراج هر بشکه نفت برابر با ۲۰ دلار می‌شد اما دو سال بعد از آن تاریخ با آنکه استخراج و تولید نفت بسیار رایج گردیده بود ولیکن بعلت مشکل اساسی حمل و نقل پس از استخراج که مجبور بودند نفت تولید شده را در پالایشگاههایی که همانجا در جوار چاهها ایجاد می‌کردند تصفیه و سپس آنرا در چلیک‌های چوبی [بشکه‌هایی استوانه‌ای شکل که از چوب می‌ساختند] و بوسیله کشتی از طریق رودخانه و بعداً از طریق راه آهن به بازارهای مصرف حمل کنند با افزایش این هزینه قیمت نفت قابل عرضه را بالاتر هم برد.^۷ سرانجام این مشکل در سال ۱۸۶۴ به ابتکار شخصی بنام "ساموئل وان سایکل" برطرف

^۶ همان منبع، ص ۱۵

^۷ همان منبع، ص ۱۶

گردید. وی موفق به ساخت لوله‌های ویژه‌ای برای جابجائی نفت گردید که خود نقطه عطفی در تاریخ صنعت نفت جهان محسوب می‌شود ولی با توجه به چسبندگی نفت به لوله‌ها و نیز وجود ارتفاعات سطوح زمین با توجه به عدم وجود تلمبه خانه‌ها و نبودن پیشرفتهای علمی و تکنیکی امروزی انتقال نفت کار مشکلی بود و همین نواقص منجر به تکامل بنادر و صنعت کشتی‌سازی گردید بطوری که امروزه کشتیهای نفتکش با ظرفیت بیش از ۵۰۰ هزار تن ساخته شده‌اند. نیم قرن پس از فوران اولین چاه نفت در ایالات متحده آمریکا سرانجام در سال ۱۹۰۸ (سال ۱۲۸۷ شمسی) "اولین چاه نفت خاورمیانه نیز در "مسجد سلیمان ایران" فوران خود را آغاز کرد یعنی درست هفت سال پس از امضاء "قرارداد ۱۹۰۱ داریسی" که کمپانی نفتی خارجی تعهد کرده بود چنانچه راس هفت سال عملیات کشف نفت به نتیجه نرسد موضوع امتیاز ملغی خواهد گردید.^۸ "ویلیام ناکس داریسی" صاحب امتیاز خود هرگز به ایران نیامد لیکن طی مکاتبات مدیران "کمپانی نفتی برمه" وی را قانع ساخته بودند که حفاری‌ها در مدت هفت سال بی نتیجه بوده است و بهتر است در همان سال به دلیل غیراقتصادی بودن عملیات به کار اکتشاف پایان بخشد. "به ناگهان در صبحگاه ۲۶ ماه مه ۱۹۰۸ بود که "رینولدز انگلیسی" گزارش ویژه خود را به صورت زیر به مدیران خود در شرکت نفت برمه مخابره نمود:

«مفتخرم گزارش کنم سحرگاه امروز در ساعت ۴ صبح به وقت ایران، نفت در عمق ۱۱۸۰ پا، از چاه شماره یک فوران کرد و با گذشت ۷ روز که از فوران نخستین چاه نفت در ایران می‌گذشت در مجاورت آن چاه شماره ۲ نیز در منطقه "نفتون مسجد سلیمان" در عمق ۱۰۱۰ پا به نفت رسید در شرایطی که فشار بسیار زیاد گاز آن قابل کنترل نبود"^۹ و بوی شدید حاصل از گازهای آزاد شده چاههای نفتی سراسر منطقه مسجد سلیمان را اشباع کرده بود، "لذا «شرکت نفت ایران و انگلیس» در سال ۱۹۰۹ با دو میلیون لیره سرمایه در لندن تأسیس شد و پالایشگاه آبادان در سال ۱۹۱۳ در آبادان به بهره‌برداری رسید، اهمیت حیاتی نفت ایران از آنجا که انگلستان طی دو جنگ جهانی اول و دوم سوخت ناوگان دریایی خود را با نفت ایران تغذیه

^۸ "مشعل"، شماره ۲۰۰، ص ۳۴ و ۳۵

^۹ همان منبع

نموده است آشکار می‌گردد، چون مسایل ناشی از احداث خط لوله و پالایشگاه برای انتقال این نفت به سرمایه‌گذاری کلان نیاز داشت، صدور نفت توسط یک شرکت را محال ممکن می‌نمود و لذا صدور نفت خام از ایران را تا سال ۱۹۱۲ که از طریق خط لوله‌ای به بندر آبادان برای نخستین بار ۴۲ هزار تن نفت خام به خارج صادر نموده‌اند به تعویق انداخت، به دلیل همین اهمیت استراتژیک بود که سرانجام چرچیل در سال ۱۹۱۴ دو میلیون سهم با حق رای، مجموعاً ۵۰ درصد از سهام ویلیام ناکس داریسی را به دولت انگلستان منتقل کرد و در حقیقت دولت انگلستان به عنوان سهام‌دار جایگزین داریسی شده و آن دولت به طور رسمی وارد بازار نفت ایران گردید، ورود ناخوانده‌ای که سرمنشاء وقایع بزرگ تاریخ معاصر ایران شد وقوع نهضت ملی شدن نفت ایران به سال ۱۳۲۹ و همچنین انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ در حقیقت پاسخ طبیعی و عکس‌العمل مردم ایران در مقابله با اینگونه زیاده‌خواهی بیگانگان می‌باشد میهمان تازه وارد از بدو ورود همچون دولتی فاتح عمل می‌کرد، از جمله حقوقی که دولت انگلستان به هنگام انتقال سهام خریداری شده از داریسی به عنوان امتیاز ویژه سهامداری برای خود اخذ کرد عبارت از «حق تعیین دو مدیر» و «حق وتو» در کلیه تصمیم‌گیریهای شرکت نفت ایران و انگلیس پیرامون موارد استراتژیک بود.^{۱۰}

مبحث دوم) اقتصاد و مالکیت نفت

گفتار اول: اقتصاد نفت

در طول قرن بیستم، نفت چه از نظر تحولات در عقد قراردادهای حقوقی و چه از نظر وقوع تحولات سیاسی و اقتصادی نقش مهم و تعیین‌کننده‌ای در سرنوشت کشورهای نفت‌خیز ایفاء نموده است زیرا از نظر کشورهای تولیدکننده بارزترین ویژگی نفت، صدور و درآمد حاصل از آن است که این درآمد ناشی از عوامل تولیدی نیست بلکه این درآمد در حقیقت نوعی اخذ بهره مالکانه است که دولت این کشورها آنرا از بازار جهانی دریافت می‌کنند و چون این مبالغ به صورت ارز پرداخت می‌شود و دولت نیز بعنوان گرداننده این اقتصاد تک محصولی می‌باشد

^{۱۰} - رزاقی، ابراهیم، «اقتصاد ایران»، نشر نی، تهران، ۱۳۶۷، ص ۴۴۷

منابع و مآخذ

منابع فارسی

- کتابها:

- ۱- «تاریخچه و متن قراردادهای مربوط به نفت ایران»، کتاب سفید، انتشارات شرکت ملی نفت ایران، تهران، ۱۳۴۴.
- ۲- اخوی، احمد، «تجارت بین‌الملل، استراتژی بازرگانی و توسعه اقتصادی»، ناشر مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، تهران ۱۳۷۳.
- ۳- رزاقی، ابراهیم، «اقتصاد ایران»، نشر نی، تهران ۱۳۷۶.
- ۴- روحانی، فؤاد، «تاریخ ملی شدن صنعت نفت ایران»، چاپ دوم، ناشر: شرکت سهامی کتابهای جیبی، تهران، ۱۳۵۳.
- ۵- فاتح، مصطفی، «پنجاه سال نفت ایران»، چاپ دوم، تهران، انتشارات پیام، ۱۳۵۸.
- ۶- روحانی، فؤاد، «تاریخ اوپک»، ترجمه منوچهر روحانی، شرکت سهامی کتابهای جیبی، تهران، ۱۳۵۳.

- ۷- الجبیر الصباح، سالم، «امارات، خلیج فارس و مسئله نفت»، ترجمه علی بیگدلی، انتشارات میراث ملل، تهران، ۱۳۶۸.
- ۸- چرچیل، رایین و آلن لو، «حقوق بین‌الملل دریاها»، ترجمه بهمن آقایی، نشر دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، تهران، ۱۳۶۷.
- ۹- خلعت بری، فیروزه، «اقتصاد نفت»، انتشارات دانشگاهی، ۱۳۶۷.
- ۱۰- رئیس طوسی، رضا، «نفت و بحران انرژی»، چاپ دوم، سازمان انتشارات کیهان، تهران، زمستان ۱۳۶۳.
- ۱۱- گرامی، محمدعلی، «مالکیتها»، نشر روح، قم، ۱۳۵۸.
- ۱۲- موحد، محمدعلی، «نفت ما و مسائل حقوقی آن»، انتشارات خوارزمی، تهران، ۱۳۵۳.
- ۱۳- موحد، محمدعلی، «درس‌هایی از داوریه‌های نفتی»، انتشارات دفتر خدمات حقوقی بین‌الملل ریاست جمهوری، تهران ۱۳۷۶.
- ۱۴- نراقی، محمدمنصور، «مبانی حقوقی و شرایط عمومی قراردادهای نفتی خاورمیانه»، جلد ۱، انتشارات صبح امروز، تهران، ۱۳۵۰.
- ۱۵- شواردن، بنجامین، «خاورمیانه نفت و قدرتهای بزرگ»، ترجمه عبدالحسین شریفیان، چاپ دوم، ناشر: شرکت سهامی کتابهای جیبی، تهران، ۱۳۵۴.
- ۱۶- مبصر، داریوش، «کالبدشکافی سرمایه‌گذاری‌های صنعت نفت»، چاپ اول، انتشارات کویر، تهران ۱۳۷۹.
- ۱۷- اهری، حسین، «قراردادهای نفتی قیمت و درآمد»، ناشر چاپخانه کاویان، تهران ۱۳۴۹.
- ۱۸- ذوقی، ایرج، «مسائل سیاسی اقتصادی نفت ایران»، چاپ پنجم، انتشارات پازنگ، تهران ۱۳۷۸.
- ۱۹- فرهنگ، حسین، «حل و فصل اختلافات داوری در قراردادهای نفتی ایران»، رساله دکترا، دانشگاه تهران، ۱۳۵۵.

۲۰- عیسوی، چارلز، «تاریخ اقتصادی ایران (۱۹۱۴-۱۸۰۰)»، ترجمه یعقوب آژند، نشر گستره، تهران، ۱۳۶۲.

- مقالات:

۱- محبی، محسن، «رژیم قانون حاکم دیوان داوری ایران- ایالات متحده در دعاوی نفتی و تأثیر آن در روند داوری بین‌المللی»، مجله حقوقی دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۲۸-۲۷، تهران ۱۳۷۸.

۲- آقازاده، غلامرضا، «نفت و خلیج فارس»، نشر دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، تهران ۱۳۶۸، صفحات ۶۶-۵۰.

۳- ملکپور، ملکرضا، «بررسی مسایل خلیج فارس در ابعاد اقتصادی»، نشر دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، تهران، ۱۳۶۸، صفحات ۵۲۴-۵۱۳.

منابع انگلیسی

BOOKS:

1- Anand, P.P. "New States and International Law" (Delhi: vikas, 1972).

2- Fox, Hazel e.t. "Joint Development of Offshore Oil and Gas a Model Agreement for States for Joint Development with Explanatory Commentary" (British Instiute of International and Comparative law, London, 1990).

3- Socar Co, "Azerbaijan the Next Big Oil Play", Published and distributed by Financial Times Energy publishing, Tottenham.

- Essaies:

- مقالات:

1- Fesharaki, Feradoun, "Joint Development of Offshore Petroleum Resources: The Persian Gulf Experience" (1987) 6 Energy.

2- Horigan, E. Jamze. “ Unitization of Petroleum Reservoirs Estuarine Across Subsea Boundary... , (1974) 7 Natural Resources lawyer.

3- Mioshi, M. “The Basic Concept of Joint Development of Hydrocarbon Resources in the Continental Shelf” (1988) 3 Int’ 1 journal of Extuatine Coastal Law.

4- Onorato, T. William, “Apportionment of an International Common Petroleum Deposit” (1977) 26 International and Comprative law Quarterly.

5- Venezuela Oil ministry, “Petroleum Legislation, South America, Basic Oil Laws and Concession Contracts” (Venezuela, 1959, II).